

Образац 3.

Факултет Правни

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

Веће научних области правно-економских наука
(Назив већа научне области коме се захтев упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ**за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији
за кандидата магистра наука који брани дисертацију према ранијим прописима**

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 4. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 162/11-пречишћени текст, 167/12, 172/13 и 178/14), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији:

КАНДИДАТ Мр Иван (Станоје) Ђокић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под називом:

„Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву“из научне области: **кривично право**

03.04.2012. својим актом под бр. 02

Универзитет је дана број: 06-17750/20-12 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:**„Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву“**

Комисија за преглед и оцену докторске дисертације образована је на седници одржаној 21. септембра 2015. године,
одлуком факултета под бр. 04-1583/2, у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	Установа у којој је запослен
1.	Др Зоран Стојановић	редовни професор	кривично право	Универзитет у Београду Правни факултет
2.	Др Наташа Делић	редовни професор	кривично право	Универзитет у Београду Правни факултет
3.	Др Драгиша Дракић	ванредни професор	кривично право	Универзитет у Новом Саду Правни факултет

Напомена: уколико је члан Комисије у пензији навести датум пензионисања.

Наставно-научно веће факултета прихватило је реферат Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на
седници одржаној дана 30. новембра 2015. године

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог:
1. Реферат комисије са предлогом
 2. Акт Наставно-начног већа факултета о усвајању реферата
 3. Примедбе дате у току стављања реферата на увид јавности,
уколико је таквих примедби било
 4. Електронска верзија.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду, која је донета на седници од 21. септембра 2015. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **мр Ивана Ђокића** под насловом: „**Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву**“. Након што смо прегледали достављени рукопис докторске дисертације и извршили оцену исте, достављамо Наставно-научном већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату

Иван Ђокић је рођен 13. фебруара 1980. године у Београду, где је завршио основну школу „Васа Чарапић“ и Дванаесту београдску гимназију „Димитрије Туцовић“. Правни факултет Универзитета у Београду уписао је школске 1999/2000. године, а дипломирао 2004. године, остваривши просечан успех 9,25. По завршетку основних студија уписао је последипломске студије на смеру кривичних наука, положио испит Методологија друштвених и правних наука и одбранио семинарски рад под насловом *Нехат у кривичном праву*. Усмени магистарски испит положио је са одликом у јулу 2007. године, а магистарски рад под насловом *Дело малог значаја* са одликом је одбранио у децембру 2009. године.

У звање асистента-приправника за научну област Кривично право на Правном факултету Универзитета у Београду изабран је у априлу 2005. године. Радни однос на Правном факултету засновао је 3. октобра исте године, од када руководи вежбама из предмета Кривично право. У звање асистента за ужу научну област Кривично право изабран је у фебруару 2013. године.

Послове секретара Катедре за кривично право обављао је у периоду од 2008–2011. године. У истом периоду био је ангажован као секретар на пројекту *Стање*

криминалитета у Србији и правна средства реаговања, финансираном од стране Министарства за науку и технолошки развој. Школске 2008/2009. године обављао је послове секретара на специјалистичким студијама *Тероризам, организовани криминалитет и корупција*, које је организовао Правни факултет Универзитета у Београду. Од 2013. године секретар је часописа за кривичне науке *Crimen*. Члан је Савета Правног факултета.

Тренутно учествује на два пројекта: „Идентитетски преображај Србије“, чији је носилац Правни факултет Универзитета у Београду и „Казнена реакција у Србији као кључни елемент правне државе“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Служи се енглеским и немачким језиком.

Иван Ђокић је објавио следеће радове:

а) рад монографског карактера

1. *Дело малог значаја*, необјављени магистарски рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, 163 стр.

б) чланке

1. Нехат у кривичном праву, *Правни живот*, Удружење правника Србије, Београд, 9/2005, стр. 359–378.

2. Условна осуда, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*. 1. део, (ур. Ђ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007, стр. 187–197.

3. Крајња нужда у Кривичном законiku, *Билтен Окружног суда у Београду*, Окружни суд у Београду, Београд, 2007, стр. 69–87.

4. Правна заблуда, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*. 2. део, (ур. Ђ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2008, стр. 231–240.

5. Општи појам кривичног дела, у: *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 62–8.
6. Начело опортунитета кривичног гоњења, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*. 3. део, (ур. Ћ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 303–316.
7. *Minima non curat praetor* - Институт из чл. 18 Кривичног законика, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*. 4. део, (ур. Ћ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 281–298.
8. Објективна одговорност у енглеском кривичном праву, у: *Казнена реакција у Србији*, (ур. Ћ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011, стр. 255–268.
9. Систем кривичних судова у Енглеској, у: *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 174–183.
10. Стварна заблуда у кривичном праву, у: *Казнена реакција у Србији*. 2. део, (ур. Ћ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 266–288.
11. Кривична дела квалификована тежом последицом, у: *Казнена реакција у Србији*. 3. део, (ур. Ћ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр. 265–279.
12. Assault и Battery – Кривичноправна заштита телесног интегритета у енглеском праву, у: *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр. 250–261.
13. О облицима кривице из § 30 Римског статута, у: *Међународна кривична дела, 12. Међународни научни скуп*, Удружење за међународно кривично право и ИНТЕРМЕКС Београд, Тара, 2013, стр. 607–623.
14. О казни затвора у српском кривичном праву, *Свеске за јавно право*, Фондација за јавно право, Сарајево, 12/2013, стр. 47–55.
15. Помагање као облик саучесништва, у: *Казнена реакција у Србији*. 4. део, (ур. Ћ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014, стр. 253–267.
16. О појму умишљаја у енглеском кривичном праву, *Правни живот*, Удружење правника Србије, Београд, 9/2014, стр. 263–276.

17. Новчана казна у српском кривичном праву, *Свеске за јавно право*, Фондација за јавно право, Сарајево, 18/2014, стр. 59–65.
18. О добровољности одустанка од извршења кривичног дела, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд, 2015, стр. 186–201.
19. Основне црте учења о објективном урачунавању у кривичном праву, у: *Казнена реакција у Србији*. 5. део, (ур. Ђ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015, стр. 255–271.

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата мр Ивана Ђокића носи наслов „Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву“, има 315 страница А4 формата (фонт *Times New Roman* 12, проред основног текста 1.5, маргине 30 mm) и у потпуности је у складу са захтевима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације. Дисертација садржи насловну страну на српском и енглеском језику, страну са информацијама о ментору и члановима комисије, страну са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, укључујући резиме на српском и енглеском језику и кључне речи, три странице садржаја, попис литературе на 22 странице и биографију аутора. Истраживачку грађу за докторску дисертацију чине уџбеници, различити монографски научни радови, зборници радова, научни чланци и студије, као и законски текстови.

Садржајем дисертације обухваћен је увод, седам поглавља рада и закључак, са укупно 1191 фуснотом у тексту. Списак цитиране литературе обухвата 409 коришћених библиографских јединица.

3. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања које је спроведено у оквиру докторске дисертације „Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву“ је питање кривице и с њом повезани институти у енглеском (англосаксонском) кривичном праву. Основни циљ који је истраживањем постављен је утврђивање начина на који је обликован један од најважнијих кривичноправних појмова у англосаксонској доктрини и у којој мери се

англосаксонско учење разликује од владајућег схватања у земљама које припадају грчко-романско-германској правној традицији.

Кривично право у Енглеској је, као и правила из области других грана права, пре свега спонтано створено у дуготрајном поступку судског одлучивања и традиционално је више окренуто процесноправним него материјалноправним правилима и институтима. Начин вођења кривичног поступка, уз значајно учешће лаичког елемента и начелна оријентисаност ка практичним питањима у покушају да се спор праведно разреши без претераног позивања на сложене теоријске конструкције, разлог су што је англосаксонска наука кривичног права на nižем ступњу догматског развоја у поређењу са евроконтиненталном кривичноправном мисли.

Англосаксонско учење о кривици је концепцијски поједностављено и уклопљено је у оквиру традиционално субјективистичког и психолошког учења. Иако се кривица сматра конститутивним елементом општег појма кривичног дела, њена структура је упрошћена (сведена је само на облике или степене кривице) и за разлику од евроконтиненталног схватања не обухвата елементе нормативне садржине (свест о противправности).

Природа предмета као и постављени циљ истраживања одлучујуће су утицали на уобличавање методолошког приступа. Анализа субјективне стране кривичног дела у енглеском праву, кроз референтну литературу и одговарајуће правне изворе, наметнула је неопходност коришћења метода друштвених, а пре свега правних наука: догматичког, нормативног, упоредноправног, социолошког и у одређеној мери историјскоправног метода.

Истраживање је показало да се, упркос томе што су између англосаксонског и евроконтиненталног кривичног права у материји кривице видљиве очигледне разлике, које су огледало другачијег начина настанка, основне практичне оријентисаности у једном и теоријске у другом правном систему (што је утицало на обликовање начина правничког резоновања), затим различите и особене појмовне апаратуре, у суштини, када се изузму нека конкретна решења која успостављају контраст, може закључити да у односу на основне поставке и полазна начела, као и у односу на велики број крајњих решења између *common law* и *civil law* система заправо постоји велика блискост и изражена сличност.

4. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Кандидат је у раду пошао од следећих хипотеза:

а) *Да ли проблематика субјективне стране кривичног дела у енглеском (англосаксонском) кривичном праву спада у ред централних питања кривичноправног система, као што је то случај у евроконтиненталном кривичном праву?* Формирање и развој друштвене реакције на понашања која представљају напад на најважнија индивидуална и колективна добра кретала се од примене репресије и одговорности за само проузроковање до неодговорности за нескривљено понашање. Без кривице, субјективног односа учиниоца према делу због кога му се може упутити социјално-етички прекор, нема кривичноправне кажњивости, јер не постоји ни кривично дело као тоталитет конститутивних елемената. Без обзира на то што готово сви савремени системи кривичног права познају и решења која значе извесно одступање од начела *nulla poena sine culpa*, такви изузеци, у чијој се позадини понекад крије сумњива криминалнополитичка оправданост, не доводе у питање изузетан значај кривице у кривичном праву. Истраживање је показало да је и англосаксонско кривично право утемељено на фундаменталном начелу кривице.

б) *Које су то најзначајније сличности и разлике које дефинишу однос између англосаксонског и евроконтиненталног схватања општег појма кривичног дела?* Иако структурално поједностављен и англосаксонски појам кривичног дела је замишљен као јединство објективног (*actus reus*) и субјективног (*mens rea*) елемента. Одавно је познато пословично правило да без кривице нема кривичног дела: *actus non facit reum nisi mens sit rea*, тако да се за кривично дело и у енглеском (англосаксонском) кривичном праву може рећи да представља скривљено неправо. Иако је хипотеза о различитој конститутивној грађи општег појма кривичног дела у англосаксонском и евроконтиненталном кривичном праву представљала полазни оквир, истраживање је показало да суштинске разлике, упркос различитој структури елемената и њиховој расподели, међу овим великим правним системима не постоје.

в) *Да ли се у англосаксонском кривичном праву питање кривице примарно испољава кроз своје облике, тј. степене кривице, или по својој природи представља сложену категорију, која осим психолошког садржаја обухвата и одређене нормативне*

элементе? Облик кривице одређује степен учиниоачевог противправног расположења, од чега зависи не само питање кажњивости, већ и конкретна мера казне, пошто унутрашњи однос учиниоца према делу утиче на карактер и природу понашања. У том смислу постоји разлика између учења о умишљају и нехату, као класичних облика кривице у науци земаља континенталне Европе (иако и ту постоје схватања која умишљај и нехат узимају за форму понашања и део неправда, као контраст чистом психологизму који је све субјективно подводио под кривицу) и англосаксонског разумевања појединих форми *mens rea*-е, где постоји више изражено нијансирање тих форми, па тако готово сваком кривичном делу одговара њему својствен специфичан облик субјективног елемента. Истраживање је показало да англосаксонско учење о кривици готово у потпуности почива на одавно превазиђеном чистом психологизму и да насупрот евроконтиненталном учењу, занемарује нормативну димензију кривице (свест о противправности, кривица као социјално-етички прекор).

г) *Да ли разматрање питања кривице треба ограничити само на анализу њених облика и конститутивних елемената у структури овог института, или је за утврђивање правих граница кажњивости нужно испитати и услове под којима долази до искључења субјективног елемента кривичног дела?* Основи искључења кривице у енглеском праву, поред одговарајућих сличности са решењима која су тековина модерне кривичноправне мисли у остатку Европе, показују и одређене разлике, али је истраживање потврдило полазну хипотезу да свестрано изучавање питања кривице не може пренебрегнути материју основа искључења кривице, јер и од начина на који су обликовани појмови неурачунљивости, стварне, као и правне заблуде и сличних института зависе конкретне границе кажњиве зоне.

д) *Да ли је правнодогматски и криминалополитички оправдано то што многа савремена законодавства, уз нужна одступања од општег кривичног права, предвиђају и одговорност правног лица за кривична дела?* Истраживање је показало да је материја одговорности правног лица за кривична дела на одговарајући начин регулисана и у енглеском кривичном праву, које је пре многих евроконтиненталних законодавстава створило конкретна правила која су омогућила примену кривичне санкције на правна лица.

ђ) *Да ли је изражена разлика између англосаксонског и евроконтиненталног кривичног права у материји кривице последица другачије историје, начина правничког*

резонovanja, појмовне апаратуре и других основних одлика целине правног система?

Обично се сматра да су разлике које постоје међу овим системима дубоко изражене и да између њих постоји непомирљив контраст. Анализа је показала да у области кривичног права, а пре свега у материји која се односи на питање кривице, разлике свакако постоје, али да уколико се занемаре нека конкретна решења и проблематика разматра из шире перспективе, нарочито ако се у обзир узме не само каквоћа правног правила, већ и начин његове примене, између англосаксонског и евроконтиненталног кривичноправног система (исправније је говорити о системима, јер су уочљиве разлике и између система који припадају истој породици права) у суштини постоји велика сличност.

5. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација „Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву“, поред увода, закључка и списка литературе, садржи следећа поглавља: Основни извори енглеског кривичног права, Систем кривичних судова у Енглеској, Англосаксонско учење о општем појму кривичног дела, Облици кривице у енглеском кривичном праву, Објективна одговорност у енглеском кривичном праву (*strict liability*, *vicarious liability*), Одговорност правног лица за кривична дела у енглеском праву и Основи искључења субјективног елемента кривичног дела у енглеском праву.

У уводу (стр. 1-6) је појашњен предмет и циљ истраживања, дата је структура рада и указано је на проблем терминологије, с обзиром на то да је појмовна апаратура англосаксонског кривичног права другачија у поређењу са евроконтиненталном терминологијом.

Прво поглавље под насловом „Основни извори енглеског кривичног права“ (стр. 7- 20) обухвата следеће целине: Одељак 1. Извори кривичног права Енглеске, Одељак 2. Реформа – покушај кодификације кривичног права.

У првом поглављу дисертације размотрена је материја основних извора кривичног права у Енглеској. За разлику од земаља континенталне Европе где је закон једини основни и непосредни извор кривичног права, енглеско право је у највећој мери судски створено, а тек у каснијој фази развоја уобличено делатношћу законодавца. Након норманског освајања у другој половини 11. века на тлу Енглеске успостављен је специфичан феудални поредак и нови систем краљевских судова, у чијем раду је

учествовала и порота, чиме је отпочео развој новог општег права (*common law*) које је јединствено важило на читавој територији Енглеске (укључујући и Велс, док је Шкотска наставила да развија сопствено право које је остало блиско евроконтиненталном моделу). Активношћу *common law* судова обликован је систем норми који се, за разлику од претходног англосаксонског периода, у великој мери ослањао на опште правне принципе, а само делимично на постојеће обичаје. У оквиру тог система развијана је техника судског прецедента, сходно којој су судске одлуке сматране обавезујућим за све будуће случајеве сличног чињеничног стања. Модерно доба у развоју енглеског права отпочело је тридесетих година 19. века. Овај период карактерише доношење великог броја закона у свим областима, чиме је разлика између *civil law* (израз који се у Енглеској користи за означавање правног система земаља које су своје право развијале на основама и традицији римског права) и *common law* система у значајној мери ублажена, чему значајно доприноси и заједничко чланство у Европској унији, чији утицај на материју кривичног права је нарочито појачан након 2009. године, ступањем на снагу Лисабонског уговора. Велики значај има и усвајање Закона о људским правима (*Human Rights Act* [1998]) којим је Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода постала извор права у Енглеској. С обзиром на то да је енглеско право претежно судског порекла, као и да је постепено изграђивано у дугом процесу појединачног решавања конкретних случајева, те је тиме у многим областима постало неспорно и добро познато, у Енглеској је изостала кодификација материје кривичног права.

Друго поглавље под називом „Систем кривичних судова у Енглеској“ (стр. 21-33) обухвата следећи део: Одељак 1. Организација и систем судова у Енглеској.

У другом поглављу рада анализиран је систем кривичних судова у Енглеској. Традиционално, англосаксонско кривично право предност даје процедури и правилима којима се обезбеђује строго поштовање претпоставке невиности и осталих гаранција фер поступка, док материјално право није достигло онај ниво научног развоја који постоји у земљама континенталне Европе. Узрок за поједностављен теоретски приступ основним кривичноправним појмовима и институтима енглеске доктрине треба тражити у карактеристичном англосаксонском начину правничког резоновања, који је више окренут чињеницама него појмовима, као и специфичном начину суђења у кривичним стварима, које одликује значајно учешће лаичког елемента. Док је за највећи број лакших деликата регулаторног типа (деликти који углавном означавају прекршаје у нашем казненом праву)

и блажих кривичних дела предвиђен сумарни поступак пред месним судовима (магистратима), суђење за најтежа кривична дела одвија се пред Судом круне, уз обавезно учешће пороте. Мрежу судова употпуњује и Апелациони суд, док функцију највишег суда, уместо традиционалне улоге Дома лордова у судској власти, онедавно врши Врховни суд.

У оквиру *трећег поглавља* под називом „Англосаксонско учење о општем појму кривичног дела“ (стр. 34-56) обрађене су следеће целине: Одељак 1. Одређивање општег појма кривичног дела у евроконтиненталној науци кривичног права, Одељак 2. Одређивање општег појма кривичног дела у англосаксонској науци кривичног права, Одељак 3. Однос кривице и кривичне одговорности (*criminal responsibility*), Одељак 4. Јединствени концепт казног дела. Одсуство деобе деликата.

За разумевање позиције и улоге кривице у енглеском кривичном праву важан је и начин одређивања општег појма кривичног дела. Општи принцип *common law*-а је да кривично дело чини спој два елемента: објективног (*actus reus*) и субјективног (*mens rea*). Иако је то схватање нешто другачије од евроконтиненталног појма кривичног дела и оно полази од исте идеје – *без кривице нема кривичног дела*. Структура објективног елемента је другачије одређена у односу на схватање које је владајуће у континенталној Европи, где се неправом означава вољно људско понашање које је законом предвиђено као кривично дело и које је противправно. У англосаксонској кривичноправној литератури *actus reus* чине три елемента: вољна радња, релевантне пратеће околности и последица (код тзв. последичних кривичних дела). Разликовање ових елемената је важно, јер се у односу на те елементе код појединих дела захтевају другачији облици кривице. Иначе, *mens rea* се поједностављено може изразити као субјективни елемент кривичног дела. У овом делу рада размотрена су и питања појма и природе кривичне одговорности и њеног места у систему кривичног права, те њен однос са појмом кривице, будући да је она неопходан али и довољан субјективни елемент у појму кривичног дела, док кривична одговорност има претежно декларативни, констатујући карактер. *Common law* подела деликата на *felonies* и *misdemeanours* напуштена је *Criminal Law Act*-ом из 1967. године. Деоба која у суштини одговара ранијој чини се искључиво из процесних разлога: за лакша дела предвиђен је једноставан, сумаран поступак без присуства пороте пред месним судовима док се за тежа кривична дела поступак води уз присуство пороте пред Судом круне с тим што постоје одређени деликти који могу бити предмет поступка пред обе врсте судова.

У четвртом поглављу рада под називом „Облици кривице у енглеском кривичном праву“ (стр. 57-135) обрађена су следећа питања: Одељак 1. Појам и врсте умишљаја у енглеском кривичном праву, Одељак 2. *Recklessness* (безобзирност), Одељак 3. Знање (*knowledge*), Одељак 4. Друге форме субјективног елемента, Одељак 5. Нехат (*negligence*).

У овом поглављу рада анализирани су облици кривице у енглеском кривичном праву. Као најчешће форме субјективног елемента у англосаксонском праву сматрају се: умишљај (*intent*), безобзирност (*recklessness*), знање (*knowledge*) и нехат (*negligence*). Нехат се додуше од стране неких аутора не сматра обликом кривице у правом смислу, јер се најчешће уже схвата него у осталим европским земљама и углавном своди на несвесни нехат, па пре представља повреду дужне пажње него што је *guilty mind*. Ови појмови се садржински делимично поклапају са одређивањем умишљаја и нехата у евроконтиненталном кривичном праву, али испољавају и извесне разлике. Чињеница да осим наведених, у енглеском праву постоје и други облици субјективног елемента кривичног дела подстакла је поједине ауторе да напусте учење о једном јединственом субјективном елементу, с обзиром на то да свако кривично дело поседује специфичан субјективни супстрат.

Пето поглавље рада под насловом „Објективна одговорност у енглеском кривичном праву (*strict liability, vicarious liability*)“ (стр. 136-184) посвећен је следећим питањима: Одељак 1. *Strict liability* – Строга (стриктна) одговорност, Одељак 2. *Vicarious liability* – Викаријска (заменичка) одговорност.

Предмет овог поглавља рада су извесна одступања од начела *nulla poena sine culpa*. Установа тзв. строге (стриктне) одговорности (*strict liability*), која у кривично право уноси елементе објективне одговорности (пошто не захтева утврђивање кривице у односу на све елементе *actus reus*–а), настала је у пракси енглеских судова средином 19. века. Од кривичних дела против општег добра (*public welfare offences*) примена ове установе проширена је на велики број деликата, но и поред тога још увек постоје одређене дилеме у погледу критеријума релевантних за избор овог облика одговорности. Иако је владајуће схватање да њеној примени има места искључиво у сфери лакших кривичних дела (нарочито оних запрећених само новчаном казном) судска пракса познаје и другачији приступ. Ипак, основни проблем ове правне фигуре чини питање њене социјално-етичке утемељености, јер се кроз њену примену у циљу ефикасније кривичноправне заштите

омогућава кажњавање и морално невиних. Осим строге одговорности у овом делу рада анализирана је и одговорност за туђе противправно понашање (*vicarious liability*).

У шестом поглављу рада који је насловљен „Одговорност правног лица за кривична дела у енглеском праву“ (стр. 185-198) обрађена су следећа питања: Одељак 1. Основ и оправдање одговорности правног лица за кривична дела, Одељак 2. Границе одговорности и кажњивости правног лица за кривична дела.

На овом месту најпре су анализирани основи одговорности правног лица за кривична дела, а затим и извесна ограничења тој одговорности, иако је општи принцип да правна лица (*corporations*) могу бити једнако одговорна за кривично дело као и физичка лица (нпр. искључена је одговорност правног лица за одређена кривична дела, било због њихове природе, као што је случај код силовања, било због прописане казне, код примера ради тешког убиства).

У оквиру седмог поглавља рада под насловом „Основи искључења субјективног елемента кривичног дела у енглеском праву“ (стр. 199-287) размотрена су следећа питања: Одељак 1. Појам и класификација основа искључења кривичног дела (*defences*) у енглеској теорији кривичног права, Одељак 2. Дечји узраст (*infancy*), Одељак 3. Неурачунљивост (*insanity*), Одељак 4. Стварна заблуда (*mistake of fact*), Одељак 5. Правна заблуда (*mistake of law*), Одељак 6. Интоксикација (*intoxication*), Одељак 7. Принуда (*duress*).

У овом поглављу рада обрађена је материја основа искључења субјективног елемента кривичног дела. Разликовање основа који искључују противправност и оних који искључују кривицу које је карактеристично за евроконтиненталну кривичноправну мисао, у енглеској доктрини није тако јасно изражено, мада је истина да поједини аутори, када говоре о разлозима непостојања дела, спомињу основе који извињавају или оправдавају учиниоца. Основна специфичност енглеског решења је да се сви основи схватају одбранама (*defences*) или приговорима у кривичном поступку, па се приликом њиховог навођења и класификације спомињу и неки институти који имају искључиво процесни аспект (нпр. правило *ne bis in idem*).

На крају, у оквиру закључка (стр. 288-293) дата су завршна разматрања у односу на предмет истраживања.

6. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Остварене резултате и научни допринос дисертације најбоље је сагледати кроз важније закључке до којих је кандидат дошао након спроведеног истраживања. То су следећи закључци:

- Енглеско кривично право је пре свега створено судским путем, изграђивано је постепено и у дуготрајном поступку потврђивања пређашњих одлука, али га сада након те почетне разлике у односу на правне системе створене на основама римске традиције одликује и велики број закона којима су бројна људска понашања предвиђена као кривично дело. Упркос томе, остаје чињеница да се за значајан број института из општег дела кривичног права примењују правила старог *common law* система, као и то да кривично право Енглеске није кодификовано.

- Начин суђења у кривичним стварима у Енглеској традиционално почива на значајном учешћу лаичког елемента, јер се за највећи број лакших деликата поступак води пред судовима локалног карактера, при чему поступак углавном не води професионални судија, па чак ни лице које је правник по струци. Иако је за тежа кривична дела предвиђена сложенија процедура уз учешће судије професионалца, одлука о централном питању, питању кривице учиниоца је у надлежности пороте, коју углавном чине правни лаици. Таква карактеристика судског поступка у кривичним стварима утицала је и на општи практични приступ основним кривичноправним проблемима у енглеској науци кривичног права. Због начелне оријентисаности да се спор што пре праведно оконча, англосаксонски начин правничког резоновања је углавном окренут чињеницама, а не појмовима и сложеним теоријским конструкцијама, тако да је и доктрина кривичног права у Енглеској на nižем ступњу теоријског развоја од оне која постоји у остатку Европе.

- Једнако као и евроконтинентално учење и англосаксонска наука кривичног права почива на основном правилу да без кривице нема кривичног дела. Иако су приметне конкретне разлике у начину на који је спроведен овај начелни принцип, ако се на проблематику посматра из шире перспективе видеће се веома слична коначна решења. Упркос томе што англосаксонско кривично право нескривено озакоњује одговорност и за само

проузроковање, генерална приврженост начелу кривице у евроконтиненталном кривичном праву ипак нема апсолутно важење, барем када је реч о начину примене конкретних решења, јер се у односу на одређене лакше деликте примењују блажи критеријуми за утврђивање кривице.

- Истраживање је показало да појам кривице, конкретни облици или степени овог субјективног елемента и његова структура нису одређени на идентичан начин у англосаксонском и евроконтиненталном кривичном праву. Појмовни пар умишљај – нехат евроконтиненталног кривичног права обогаћен је већим бројем облика кривице које познаје англосаксонско кривично право, које традиционално степене кривице одређује уз ослонац на интелектуалну компоненту и стање свести учиниоца, док је питање емоционалног односа према последици и свим обележјима дела занемарено (осим код директног умишљаја). Такође, англосаксонско учење о кривици у потпуности је засновано на чисто психолошким теоријама, јер су нормативни елементи кривице које је открила евроконтинентална кривичноправна мисао готово занемарени.

- Без обзира на чињеницу што енглеско (уопште англосаксонско) материјално кривично право није оставило дубљег трага у законодавствима осталих европских земаља и што наука кривичног права тамо није достигла онај ниво развоја какав постоји у нпр. Немачкој (где су често и на први поглед не тако важна питања предмет студиозних разматрања) остаје утисак да је то право, барем српској кривичноправној науци, остало у великој мери непознато. Упркос томе, англосаксонско кривично право је послужило као узор многим земљама енглеског говорног подручја, а постало је и владајући концепт за изградњу општих института међународног кривичног права.

7. Закључак

У својој докторској дисертацији кандидат је темељно обрадио институт кривице у енглеском (англосаксонском) кривичном праву. Ради се о питању о којем у српској литератури није много писано. Осим једног рада који је посвећен субјективном елементу кривичног дела у америчком праву од пре готово пола века и неколико чланака који за предмет имају нека питања енглеског кривичног права, у нашој литератури не постоји

дубља анализа енглеског материјалног кривичног права у области субјективног елемента кривичног дела, тако да је и одабир овакве теме истраживања потпуно у складу са основним циљем који се поставља пред научни рад овакве врсте. Приликом обраде предметне материје коришћени су сви релевантни научни методи.

Дисертација одговара претходно одобреној пријави и приликом њене израде није било одступања од прихваћене теме, а кандидат се у највећој мери придржавао унапред постављеног оквира истраживања и почетних методолошких начела.

Кандидат је у потпуности одговорио захтеву и на систематичан начин је обрадио питање кривице, тј. субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву. Наведено потврђује и преко 400 библиографских јединица, углавном на енглеском језику, које су коришћене у писању докторске дисертације. Дисертација представља комплексан и целовит научни рад у којем је предметна материја продубљено размотрена. Рад је писан добрим стилем, систематично и прегледно. Осим детаљног приказа и анализе енглеског модела, у настојању да се наведена проблематика свестрано сагледа видљив је труд кандидата да у сваком делу рада пореди енглеско право (као и америчко право, које је настало на основу енглеског модела али се развијало у другачијем социјалном систему) са решењима која познају српско и остала евроконтинентална права.

Имајући у виду наведене одлике ове дисертације мишљења смо да се може дати позитивна оцена овом раду као и да он представља допринос теоријској обради теме која је предмет дисертације. Стога сматрамо да рад кандидата **мр Ивана Ђокића** под насловом „**Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву**“ у свему испуњава законске и статутарне услове који се захтевају да би се рад могао прихватити као докторска дисертација, па због свега наведеног, Комисија

п р е д л а ж е

да Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду прихвати овај рад као подобан за јавну одбрану, као и да одреди комисију пред којом ће **мр Иван Ђокић** бранити предметну докторску дисертацију.

У Београду, 26. октобра 2015. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Зоран Стојановић
редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

др Наташа Делић
редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

др Драгиша Дракић
ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Новом Саду

На основу члана 24. и члана 135. став 7. Статута Правног факултета Универзитета у Београду, а у смислу одредаба члана 124. и 125. Статута Правног факултета Универзитета у Београду из 2002. године, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду, на II седници од 30. новембра 2015. године, донело је

О Д Л У К У

Члан 1.

Прихвата се извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **МР ИВАНА ЂОКИЋА**, под насловом: **"Субјективни елемент кривичног дела у енглеском праву"** и одређује Комисија за одбрану, у саставу:

др Зоран Стојановић, редовни професор
др Наташа Делић, редовни професор
др Драгиша Дракић, ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Новом Саду.

Универзитет у Београду је 3. априла 2012. године, актом под 02 број: 06-17750/20-12, дао сагласност на предлог теме докторске дисертације.

Кандидат је објавио рад: „О појму умишљаја у енглеском кривичном праву“, *Правни живот*, бр. 9/2014, стр. 263-276.

Објављени рад квалификује кандидата за одбрану докторске дисертације.

Члан 2.

О извршењу ове одлуке стараће се Декан Правног факултета Универзитета у Београду.

04-број: _____

Београд

ПРЕДСЕДНИК НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА
Декан

Професор др Сима Аврамовић